

Irakiska Konstitutionen

– kvinnlig beaktning eller negligering

Abstract

15th of December 2005 was a historical day for the Iraqi people when they could vote for the first time in a free referendum for the draft of the new constitution. The result showed that 79% accepted it. The Iraqi constitution has been criticized by many for its Islamic ascendancy. By giving Islam the role as the source for legislation, will make the situation worse for the Iraqi women, so it has been said.

My aim with this Master thesis is not to evaluate whether or not Islam as a religion will undermine women's roll in the society. My ambition is rather to examine the constitution in order to see which kind of theory of citizenship it is inspired from and how will it affect the situation of the Iraqi women. A text analysis has been conducted on the constitution for the purpose of determine what theory of citizenship it has been influenced by. The result of the analysis showed that communitarianism is the one. A theory based on a strong community, where they emphasize the belonging to it. But by stressing the importance of the community the theory is risking of "freezing" the women in the group.

Keywords: Constitution, Iraq, Citizenship, Women, Communitarianism

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställningar.....	2
1.2	Metod	3
1.3	Material och Avgränsning.....	4
1.4	Tidigare Forskning	5
2	Bakgrund	6
2.1	Konstitutionen	6
2.2	Kvinnosituationen i Irak.....	7
3	Medborgarskapsteorierna	9
3.1	Republikanismen.....	9
3.2	Liberalismen.....	10
3.3	Kommunitarismen.....	12
3.4	Komparation av teorierna.....	13
4	Analys av Iraks Konstitutionen	15
4.1	Republikanska medborgarskapsteorin.....	15
4.2	Liberala medborgarskapsteorin.....	16
4.3	Kommunitaristiska medborgarskapsteorin.....	18
4.4	Diskussion av analysens resultat.....	21
5	Den rådande medborgarskapsteorin	23
6	Avslutande betraktelser och diskussion	27
7	Referenser	29

1 Inledning

The antiquated idea that women are inferior to men needs to be abolished if we are to grow as a species.

Ferial Ayoub

Den 15 oktober godkände irakiska befolkningen utkastet av den nya irakiska konstitutionen genom en folkomröstning. En konstitution som har diskuterats och kritiserats av många i omvärlden för dess innehåll. Den främsta kritiken har riktats mot den andra paragrafen;

Article (2): 1st - Islam is the official religion of the state and is a basic source of legislation:
(a) No law can be passed that contradicts the undisputed rules of Islam.

Av denna formulering kan man utläsa att islam är konstitutionens fundament och inga lagar kan komma att utfärdas om de strider mot denna. Hadenius menar att det finns en tanke som har förts fram av teoretiker där de påstår att det i den muslimska religionen finns det en stark betoning av auktoriteter, från Muhammed som profet och ledare till hans efterföljare. Detta gör att det inte finns utrymme för kritik och misstro mot makthavarna, vilket ger sämre underlag för tolerans och oliktankandet (Hadenius 2004: 39f). Det har skrivits mycket om detta, andra menar även att formuleringen i konstitution kommer att leda till att kvinnsituationen försämrats. Yanar Muhammed är en av dessa kritiker och menar att konstitutionen kommer att göra Irak till ett nytt "Afghanistan" (Coleman: 2006: 24). Maysoon Al-Dumluji ordförande för Iraks fristående kvinnoförening menar:

" the interpretation of sharia law will take us backward." (Coleman: 2006: 24)

Det kan vara en möjlighet, att regeringen kommer att föra en politik som kan komma att jämföras med talibanernas. Jag håller inte med om detta utan tycker att det är mer i det än bara det som har målats upp i media om islam och hur kvinnsituationen kommer att påverkas av dess implementering. En konstitution är en samhällsdeklaration, det är stadgarna, lagarna och normerna för hur samhället kommer att skapas och formas. Medborgarna av samhället agerar utifrån den konstitutionella förordningen. Hur de utövar sina rättigheter och skyldigheter, deras deltagande och handlande i det privata, men även i det offentliga, bygger på konstitutionens utformning och de möjligheter som den beviljar.

Föreställningen om medborgarskap har i sin mest generella bemärkelse baserats på en idé om samhällsgemenskap, en gemenskap som vilar på principen om

formell jämlikhet (Petersson et al: 1993: 9). Medborgarskap har tolkats och konstruerats på många olika sätt i olika samhällen. Tanken har även använts inom många ideologiska uppfattningar allt från höger till vänster, exempelvis för hur inkludering och exkludering av medlemmar i ett samhälle bör vara. Synen på medborgarskapet har använts som ett politiskt mobiliseringsmedel, samt ett medel för att avpolitisera populationen. Men framförallt garanterar medborgarskapet människor i samhället rättigheter, även om dessa rättigheter skiljer sig åt beroende på vilken ideologisk uppfattning som delas i samhället. Steget från tanke till verklighet har tagit olika vägar och lett till åtskilliga variationer. Enligt Petersson finns det inte en avgränsad definition av begreppet eftersom synen på medborgarskap varierar över tid och rum. Han menar att det finns en grunduppfattning bestående av tre förutsättningar, som delas av alla medborgarskapsteorierna. Den första är människans frihet och autonomi. Med autonomi menar han självbestämmande och möjligheten till valfrihet. Den andra premissen är jämlikhet, där förvandlingen från undersåte till medborgare utjämnar alla olikheter. Den sista förutsättningen är broderskap. Att vara en medborgare förutsätter en känsla av gemenskap med sina jämlikar och solidaritet med samhällsmedlemmarna som ett kollektiv. Peterson menar att solidaritet kan riktas åt två håll, dels mot samhällets övriga medlemmar, men även mot de kollektiva institutionerna (Petersson et al: 1993: 16-25).

1.1 Syfte och frågeställningar

En konstitution är influerad på ett eller annat sätt av en medborgarskapsteoretisk ansats. Hur man ser på individen, gruppen, religion, sexualitet osv. Alla dessa kategorier nämns och behandlas i konstitutioner. Utifrån detta skapar människorna en samhällsuppfattning som avspeglar sig i deras agerande. Därför tycker jag att det är viktigt att undersöka vilka medborgarskapsteoretiska element konstitutionen är influerad av för att senare dra slutsatsen hur kvinnsituationen kommer att påverkas.

Jag kommer att analysera konstitutionen, inte utifrån ”kommer islam som religion att ha en negativ inverkan på den irakiska kvinnan” så som de andra teoretikerna hävdar, utan istället kommer jag att analysera konstitutionen ur ett medborgarskapsteoretiskt perspektiv.

Hur är konstitutionen influerad av medborgarskapsteorierna och vilka inslag finns det i konstitutionen som tyder på att den är influerad utav den/de teorierna. Efter fastställandet kommer jag att diskutera den dominerande teorin och vilken inverkan kommer den att ha på den irakiska kvinnan.

Min övergripande frågeställning är:

Vilken syn förmedlar den nya konstitutionen på kvinnorna i Irak?

Mina delfrågor är:

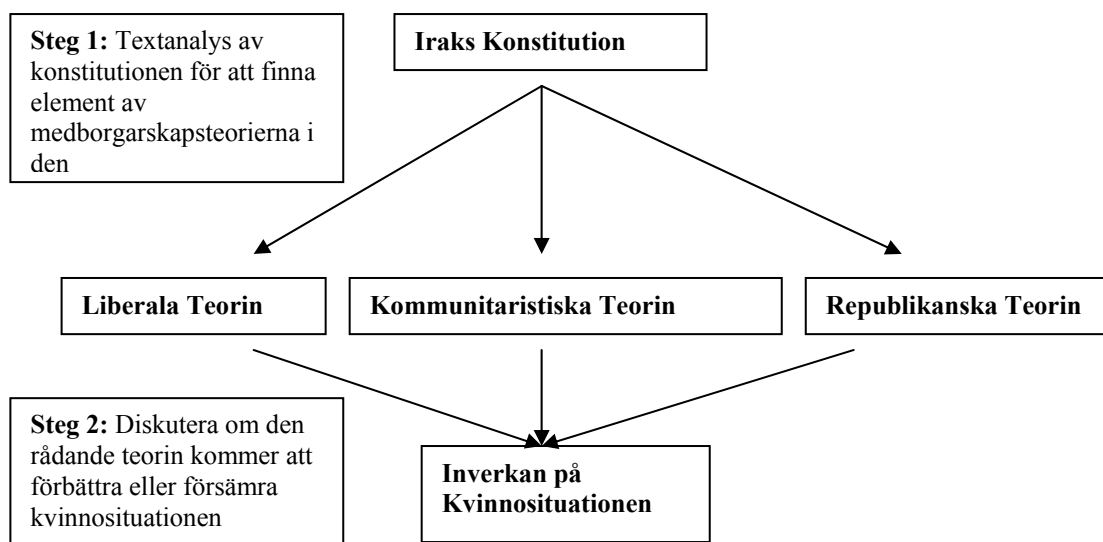
1) Vilka/vilken medborgarskapsteoretisk syn kan man spåra i den nya konstitutionen?

2) Vilken inverkan har denna medborgarskapsteori på kvinnor diskuterat ur en feministisk teori?

För att besvara huvudfrågan behöver jag först analysera konstitutionen. När jag väl har fastställt den dominerande medborgarskapsteorin i konstitutionen kommer jag att besvara min andra delfråga.

1.2 Metod

I denna undersökning kommer jag att utföra en kvalitativ textanalys av den irakiska konstitutionen. Det finns många varianter på textanalys, allt från att klargöra tankestrukturen i en text till en diskursanalys, anledningen till att jag inte har valt att göra en diskursanalys av konstitutionen beror på att jag inte är intresserad av att undersöka de eventuella maktrelationer som kan finnas uttryckta i konstitutionen. Den form av textanalys som jag finner mest lämplig för mitt arbete är en systematisk klassificering av texten (Esaiasson et al: 2003: 235). Genom en klassificering av texten kommer jag att kunna placera tankeinnehållet i konstitutionen i någon av medborgarskapsteorierna. Det vill säga finna element i konstitutionen som kan relateras till någon av medborgarskapsteorierna. För att finna tankeinnehållet ”synen på medborgarskapet” kommer jag att undersöka de artiklar som jag anser vara av relevans för studien. Dessa kommer att vara artiklar som behandlar individens relation till staten och samtidigt statens relation till individen. Mina analysverktyg till undersökningen kommer att vara teorier om medborgarskap (se teoriavsnittet). Dessa teorier utgör det teoretiska ramverket som används för att synliggöra de element som konstitutionen är influerad av. Efter att ha uttrönt vilken teori som är den dominerande, om det råder någon sådan, kommer jag att föra en kritisk diskussion kring den teori som kommer att vara den dominerande för att komma fram till om den har en negativ eller positiv inverkan på kvinnosituationen i Irak. Uppsatsens resultat kan därför ses som ett bidrag till förståelsen för hur kvinnosituationen kommer att påverkas vid implementering av konstitutionen. Eftersom undersökningsobjektet är den irakiska konstitutionen som jag kommer att klassificera blir denna undersökning av naturliga skäl en beskrivande fallstudie.

1.3 Material och Avgränsning

Jag har den irakiska konstitution som mitt empiriska material och den kommer att vara min primärkälla. Jag kommer att översätta konstitutionen från arabiska till svenska, men för att vara säker på att minimera felkällorna vid översättningen, kommer jag jämföra min översättning med andra versioner som har överstatts till engelska. Till mitt arbete kommer jag endast att använda mig av de kapitel i konstitutionen som stadgar relation mellan individen och staten och hur kommer att integreras. De kapitel som jag kommer att använda mig av är:

Kapitel Ett: Basala principerna

Kapitel två: Rättigheter och friheter

Avsnitt ett:

Del ett: Civila och politiska rättigheter

Del två: Ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter

Avsnitt två:

Friheter

Jag kommer att utelämna delar av konstitutionen som jag anser vara av irrelevans för arbetet, såsom hur makten fördelas mellan olika institutioner.

Jag måste dock nämna att under skrivandets gång, så har en av mina Internetkällor upphävts: www.iraqiconstitution.org. Denna sida innehöll en av mina artiklar som jag har använt i bakgrunds kapitel. Jag hann dock skriva ut artikeln och därmed anser jag att jag kan fortsätta att använda den. Jag vet inte varför denna sida lades ner, men det fanns artiklar som riktade skarp kritik mot den nya konstitutionen och de som låg bakom skrivandet utav den. Jag vill inte spekulera kring detta, men det väcker tankar och frågor.

1.4 Tidigare Forskning

Det har skrivit mycket om den nya konstitutionen, organisationer som Idea, USIP, och samt författare och teoretiker har skrivit om det. Exempel är Coleman (2006) och Azzman (2006). Man har skrivit och debatterat mycket kring just islams nya roll i konstitutionen och dess inverkan på kvinnorna. Jag har däremot inte hittat verklig forskning kring konstitutionen. Detta kan bero på att den är relativ ny och forskning kring konstitutioner tar långt tid att framställa, men jag har framförallt inte kunnat hitta forskning kring hur konstitutionen förefaller utifrån ett medborgarskapligt perspektiv.

2 Bakgrund

I detta kapitel kommer jag att skriva om de tidigare konstitutionerna och den nya irakiska konstitutionen, hur den kom att bli verklighet och vilka förutsättningar som skapade denna möjlighet. Senare kommer jag att skriva om hur kvinnsituationen var i Irak innan den nya konstitutionen kom att bli verklighet.

2.1 Konstitutionen

Efter första världskrigets slut fick Irak, 1920, sin självständighet, för att återigen annekteras av Storbritannien samma år. Det var en tid av oroligheter och uppror. För att legitimera sin närvaro i landet var Storbritannien tvunget att skapa en konstitution som gjorde Irak till ett mandatland med brittiskt styre. Irak fick sin första konstitution 1925. En konstitution som kom att upprätthållas fram till revolutionen 1958. En revolution som ledde till turbulens och instabilitet i det politiska systemet i snart 50 år. Under dessa år har fyra statskupper utförts och alla som grep makten formulerade varsin provisorisk konstitution. Under den fjärde republiken var Saddam Hussain president. Han försökte skapa en permanent konstitution, men på grund av Gulfkriget och sanktionerna som följde kunde konstitutionen inte antas (Al-Ani: 2005: 1ff). Efter invasionen tillsattes "the coalition provisional authority (CPA)", för att underlätta övergången till ett demokratiskt självstyre. CPA var ansvarade för skapandet av en stabil politisk infrastruktur för ett demokratiskt Irak. The provisional government, som inkluderar the "Iraqi Governing Council" (IGC), hade i uppgift att skapa och bibehålla säkerheten, främja ekonomisk utveckling, men framförallt skapandet av ett utkast av konstitution. CPA tillsammans med IGC skapade en tillfällig stadga, the Transitional Administrative Law, (TAL), som godkändes 8 mars, 2004. TAL lade grunden för de basala friheterna såsom religions-, tryck-, yttrande- och församlingsfrihet. Man inrättade även en fristående valkommission vars uppgift var att banna vägen för de kommande nationella valen. Där representanterna, som röstas in i den nationella församlingen, skulle vara ansvariga för skapandet av den permanenta konstitutionen (Harvard Law: 2006: 1203). Enligt artikel 61 i TAL skulle ett utkast av konstitutionen presenteras senast den 15 augusti och en folkomröstning skall äga rum den 15 oktober för att antingen acceptera eller förkasta utkastet. Enligt paragraf c i samma artikel kan inte konstitutionen godtas om två tredjedelar av rösterna i tre eller mer av Iraks 18 provinser förkasta utkastet (USIP: 2005: 2ff. jfr Niqash: 2005: 477). Man tillsatte en kommission bestående av 55 personer som representerade Iraks alla ledande grupperingar och religioner varav 5 av dessa representanter var kvinnor (Niqash: 2005: 2). I

månader arbetade man med att konstruera en konstitution, men det fanns en artikel som man inte var helt överens om; synen på islam. Kurderna och de sekulära ville inte ge islam en vital roll i konstitutionen. Talabani menade:

“We will never accept any religious government in Iraq. Never. This is a red line for us. We will never live inside an Islamic Iraq.” (Coleman: 2006: 27)

De mer religiösa grupperna, med bland annat Abdul Aziz Al-Hakim ledaren för SCIRI¹, ville se islam som källan för regleringen av staten. Oenigheten ledde till att man överskred tidsplanen för utkastet. De religiösa grupperna ledda av den shiitiska alliansen vägrade att kompromissa om detta och tillslut var den amerikanska ambassadören Khalilzad tvungen att förhandla fram en lösning för att inte förhandlingarna skulle bryta ihop. Kurderna gav sig så småningom då de hade andra intressen att försvara, staden Kirkuk. En kompromiss som nåddes innan folkomröstningen, innebar att den första regeringen som skulle komma att bli vald hade fyra månader på sig att göra ändringar/tillägg till konstitutionen. De ändringar som eventuellt skulle uppstå måste först godkännas av folket vid en omröstning. Tretton dagar efter att tidsfristen har gått ut, 28 augusti, arbetade Iraks konstitutionella kommission fram ett utkast som accepterades av nationalförsamlingen (Coleman: 2006: 28). Den 15 oktober hölls folkomröstningen och 79 % av väljarna röstade för utkastet av konstitutionen och trots att väljarna i två provinser röstade emot den fick Irak sin nya konstitution (Harvad Law: 2006: 1205f).

2.2 Kvinnsituationen i Irak

1958 stadgades “person-status-lagen” i konstitutionen som gav kvinnorna rättigheter som ansågs vara de mest framskridande både i regionen och i hela arabvärlden. Man införde en åldersgräns på 18 år för giftermål, förbjöd godtyckliga skilsmässor, då detta är ett vanligt fenomen i arabvärlden, man införde lagar som förbjöd polygami, med undantag för de som har ett juridisk godkännande där domaren fastslår att mannen kan behandla sina fruar lika. En annan lag som kom att revolutionera kvinnsituationen var ändringen av arvsrätten. Fram till ändringen av lagen ärvde kvinnan halva det belopp som mannen ärvde. Den nya lagen förbjöd den traditionella fördelningen av arvet, eftersom lagen stadgade juridisk jämlikhet mellan kvinnan och mannen och därför ska de ärva lika. Denna “person-status-lag” kom att spela en viktig roll för att modernisera kvinnsituationen ur ett juridiskt perspektiv, men även i civilsamhället. Under den sekulära Baathregimens tid fick kvinnorna ett större utrymme att agera i det offentliga. Man gav kvinnorna rösträtt och rätten att ställa

¹ Förkortningen står för Supreme Council for Islamic Revolution in Iraq och är en av de mest framträdande partierna i Irak.

upp i val, vilket ledde till att kvinnorna kom att besitta 20 procent av parlamentspositionerna och vissa ministerposter, detta var en oerhörd skillnad jämfört med regionens medel på 3,5 procent. Dessutom började kvinnorna att utbilda sig, arbeta och framförallt bidra med försörjningen till hemmet. Men de hamnade, som i många andra länder, i vård och omsorgssektorn (Coleman: 2006: 3ff).

I och med regimskiftet 2003, deklarerade de shiitiska ledarna att man ville ha en mer religiös framtoning på staten och man strävade efter en annullering av "person-status-lagen". I december 2003 röstade en religiös grupp bakom stängda dörrar för resolution 137, som upphävde den rådande "person-status-lagen" och placerade allt som berör familjen och framförallt kvinnsituationen under de muslimska lagarna (sharia). Denna resolution var oroväckande vag eftersom den inte nämner vilken form av islamisk reglering som kommer att ersätta den tidigare lagen. Vidare menar Coleman att förordningen verkade antyda att varje islamiskt samhälle kunde fritt tolka och efterleva deras egen uppfattning i hur sharia bör implementeras, vad gäller giftermål, skilsmässa och allt berör familjefrågorna. Kvinnoorganisationer mobiliserade sig över hela landet emot den nya regleringen. Man ordnade demonstrationer, presskonferenser och andra medel för att ändra eller ta bort resolutionen, men Paul Bremer som var dåvarande ordförande för CPA, röstade slutligen för godkännandet av resolutionen som skulle gälla tills det att den nya konstitutionen blir gällande (Coleman: 2006: 4).

3 Medborgarskapsteorierna

I detta avsnitt kommer jag att definiera och förklara mitt teoretiska ramverk som kommer att användas i min analys. För att uppnå det övergripande syftet med denna uppsats – undersöka vilken typ av medborgarskapsteori den irakiska konstitution influerad av och hur det kan komma att påverka kvinnsituationen i Irak – kommer jag nu att presentera medborgarskapsteorierna som används i den här studien. Hur medborgarskapsteorierna kommer att användas i studiet har förklarats i metoddelen.

3.1 Republikanismen

Den Republikanska tolkningen av medborgarskap bygger på föreställningar om de civila dygderna som härstammar från antika rom. Enligt denna tradition kan ett gott liv endast vara möjligt om alla medborgare strävar efter det gemensamma goda och detta sker genom att delta i den offentliga. När det konstitutionella ramverket, representativa systemet och en fungerande regering verkar, kan stabilitet och säkerhet för medborgarna existera (Hanasz: 2006: 283). Deltagandet betonas och detta ger medborgarna rätten att kalla sig för medborgare. Därför betonar denna teori ett deltagande i den medborgliga gemenskapen som återspeglar sig i den offentliga sfären (Delany: 2000: 29). Vidare menar Delanty att medborgarskap handlar om deltagande och inte bara rättigheter och skyldigheter som staten har gentemot medborgaren, såsom den liberala teorin förespråkar. Det handlar heller inte om rätten att vara olik vare sig det handlar om etnicitet, genus, religion. Som privatperson har man vissa rättigheter och skyldigheter, men medborgarskapet blir först meningsfullt i det offentliga agerandet (Delanty: 2000: 67). Den medborgliga republikanismen lägger en stark betoning på medborgarskaps förenande karaktär. Viljan och kapaciteten att delta konstituerar individens civila dygder. De är inte bara ett uttryck, utan även ett allmänt tillstånd om medborgarskap (Yuval-Davis: 2005: 71). En republik är motsatsen till monarkin, då man inom monarkin har en monark som är statsöverhuvud som har ärvt sin position, men i en republik är statsöverhuvudet en person vald av folket, en som representerar folket, därav ligger vikten i deltagandet, då det är denna person som kommer att styra landet. Därför menar Kymlicka att dygden om offentlighet och deltagande inte räcker utan även granskandet sina representanter och deras agerande. Man bör även delta i politiska diskussioner där man lyssnar, tar till sig och kanske ändra sina åsikter och vyer (2002: 288). Detta gör att den politiska sfären förblir levande och inte cementerar sig vid gammalmodiga föreställningar och uppfattningar i hur samhället bör se ut.

3.2 Liberalismen

Over himself, over his own body and mind, the individual is sovereign

Johan Stuart Mill

Den liberala synen på medborgarskap bygger på att alla medborgare innehar samma status och kan utöva samma rättigheter och skyldigheter. Typiska samhällsindelningar som kön, genus, etnicitet klass och så vidare är inte av vikt då detta innefattas inom principen för ojämlikhet, vilket denna teori förkastar (Yuval-Davis: 2005: 70). Det som författaren vill poängtera är att alla medborgare måste behandlas lika inför lagen oavsett kategoriindelning. Denna teori förespråkar individuell frihet, explikationen på detta enligt den liberala teorin bygger på att varje individ är rationell och medveten om sina handlingar. John Stuart Mill skriver i sin bok *Om Frihet* att varken någon enskild eller några individer har rätten att säga till en person vad som är bra och vad som är dåligt för honom. Det är endast han som är medveten om vad som är bra och vad som kan gagna honom (Mill: 1998: 84). Två fundamentala rättigheter som Mill belyser i sin bok är det fria åsiktsbildandet och tanken om yttrandefrihet. Han menar att om endast en person har en åsikt som skiljer sig från hela samhället, betyder det inte samhället någon rätt att ta den ifrån honom eller förkasta den. Mill menar att en åsikt är en personlig egendom som måste försvaras. Men han menar även att människor kan misstaga sig och har då rätten att ändra sina åsikter och även detta är en rättighet som måste försvaras (1998: 23ff). När det gäller yttrandefrihet kan ingen tysta den, den är en åsikt i form av tal. Såsom åsikter är viktiga så är även rätten att yttra sig. Mill menar att vid saknandet av fria diskussioner tenderar man att glömma skälen till sina åsikter och dess verkliga innebörd (1998: 45f). Vad han menar är att genom fria diskussioner kan människor utväxla sina åsikter vilket leder till en större förståelse för medborgare med andra åsikter. Som en förnuftig människa kan man ändra sina åsikter då man finner att dessa som har presenterats är bättre för en själv än de man själv förespråkade. För att dessa åsikter ska kunna komma fram och utvecklas, betonar Mill, så måste man låta medborgarna utbilda sig. Han ser på utbildning som en viktig komponent för individens utveckling och framförallt individens förmåga att ändra sina åsikter och försvara dem. Eftersom individen vet vad de innebär och vilka inverkan de har på honom och samhället han lever i (Mill: 1998: 42ff).

Alla liberala teoretiker är överens om den individuella friheten, men det är synen på staten och dess funktion som många tänkare inom denna teori är oeniga om. Oenigheten är indelad i två stora riktlinjer för hur staten bör agera och vilken roll den har. Frågan som har ställts och diskuterats inom den liberala teorin är; bör staten ha en aktiv eller passiv roll? Den passiva staten, som förespråkas av neoliberala, är strikt neutral, utan några anknytningar till det kulturella eller religiösa. Statens enda syfte är att vara en "nattvaktare", vars enda verkliga uppgift är att värna om medborgarna rättigheter och deras ägodelar. Man ser på staten som ett "nödvändigt ont" (Ball & Dagger: 2002: 71). Den mest kände

företrädaren för denna syn på staten är harvadfilosofen Robert Nozick (1986). Hans verk "Anarki, Stat & Utopi" från 1986 betraktas som ett klassiskt inlägg i debatten om statens roll. De som hellre vill se en aktiv stat är de som tillhör den välfärdsliberala skolan. T.H Green var en av de första att förespråka denna syn och menade att staten hade i uppgift att etablera skolor, sjukhus, hjälpa fattiga och utslagna i samhället och reglera arbetsformer för arbetarnas skull. Genom denna statliga hjälp kan de fattiga medborgarna i samhället bli fria. Green kallade det för positiv frihet som garanterade alla medborgare sina rättigheter och kunde hjälpa dem att uppnå sina personliga ideal, eftersom människor är mer än bara "nyttosökare" och "ondoavvikare" (Ball & Dagger: 2002: 73). Nozicks kollega och tillika antagonist John Rawls (1971) följde Greens linje och pläderade för en aktiv stat i sitt verk "Theory of Justice" från 1971. En annan teoretiker som har förespråkade statens deltagande i samhället och synen på medborgarskapet är T.H. Marshall.

Enligt Hamilton så menar Marshall i sin essä, som publicerades 1950 och kom att revolutionera modellen om medborgarskap, att medborgarskapet är en ställning som tillkommer de som är fullvärdiga medlemmar i en samhällsgemenskap. Alla som innehar denna ställning är jämlika med avseende på de rättigheter och plikter förknippade med ställningen ifråga (Hamilton: 1951: 81). Hans typologi var grundad inom ett historiskt ramverk som inkluderar tre element som utvecklades gradvis. De civila rättigheter som kom att utvecklas under 1700-talet bygger på åsiktsfrihet, religionsfrihet, yttrandefrihet och rätten till privat ägande av egendom. Lagens erkännande av all medborgares jämlikhet var själva kärnpunkten i medborgarskapsbegreppet. De politiska rättigheterna som kom att utvecklas under 1800-talet byggde vidare på de sociala. Marshall menade att det handlade inte om att skapa nya rättigheter utan att utvidga redan existerade rättigheter till en bereddare medborgarrätt, från vuxna män till vuxna människor. De sista rättigheterna som utvecklades under 1900-talet var de sociala rättigheterna, som garanterade medborgarna en social välfärd. Genom dessa rättigheter menade Marshall fullbordades de rent formella civila och politiska rättigheterna. De sociala rättigheterna lindrar den strukturella ojämlikheten som kapitalismen skapade. Dessa sociala rättigheter har en utjämnande effekt som leder till jämlika sociala möjligheter för alla medborgare (Hamilton: 1951: 81f). Det Marshall såg växa fram var en ökad spänning mellan medborgarskap och kapitalism, en konflikt som skulle kunna sägas utspela sig mellan staten som en garant för socialt medborgarskap och ekonomin som producent av skillnader. Han uppfattade denna konflikt som sund, i och med att medborgarskapet skulle få ett inflytande på kapitalismen genom att reducera ojämlikhet som markanden ofrånkomligt skapar (Hamilton: 1951: 82). Denna syn menar att staten ska reglera de ekonomiska skador som impliceras på medborgarna på grund av kapitalismen. Kritik som riktar sig mot Marshalls teori kommer från Rawls. Han menade att Marshalls teori bygger på en gemensam civilisation med ett gemensamt arv och livsstil som referens för skapandet av medborgarskapet. Men när denna livsstil ifrågasätts av grupper som har andra föreställningar, hur kommer vi då att definiera de nya sociala rättigheterna? Den stora diversifiering såsom religion,

livsfilosofi och moraliska föreställningar som finns i många demokratiska samhällen är inte ett historiskt skede som kommer att försvinna. Rawls menar att det är permanent i den demokratiska kulturen (Miller: 2000: 44).

Men den liberala tanken bygger inte bara på rättigheter, det finns även skyldigheter som varje medborgare måste utöva. Mill menar att var och en som får samhällsbeskydd är skyldiga att betala en from av ersättning för denna förmån (1998: 83). Det finns även andra skyldigheter som måste utövas av medborgarna, exempelvis skatter, då de är medel som gör att staten kan skydda den privata egendomen, värnplikten vid ett krig eller försvarandet av landet som direkt leder till försvarandet av den privata egendomen, men även skolvavgifter och andra medel i form av försäkringar (Delanty: 2000: 41).

3.3 Kommunitarismen

Kommunitarism lokaliseras i det civila samhället och till den samhälleliga gemenskapen. Denna teori är inte en ny sådan. Alla ideologier har olika former av samhällskonstruktion och är byggda på ett samhälle och en gemenskap. Men på grund av att den liberala tanken har varit så dominerande som en samhällsuppfattning. Då teorin inte tar hänsyn till kultur, språk, etnicitet på grund av principen om total jämlikhet, har den kommunitaristiska teorin vuxit fram. Tänkare inom denna teori argumenterar att den liberala teorin, som först och främst betonar individuell frihet har lett till ett samhälle som har skapat alienerade medborgare. Dessa teoretiker menar att genom betoningen av lika rättigheter för individer har lett till ett misslyckande att skydda samhällen och kulturella grupper då denna differens ignoreras (Lea: 2005: 37). Det som framhålls inom den kommunitaristiska teorin är deltagande, identitet och kulturell partikularism och inte rättigheter och plikter. Enligt den kommunitaristiska teorin måste rättigheter balanseras med ansvar. Medborgare har rättigheter såsom religionsfrihet, sexualitet, yttrandefrihet, åsiktsuppfattning osv., men de måste komma ihåg att alla är skyldiga samhället och gemenskapen någonting, då det är de som ger medborgarna deras rättigheter (Ball & Dagger: 2002: 80).

Den kommunitaristiska tanken motsätter den neutrala staten, då denna enligt dem inte ser till det allmänna goda (Kymlicka: 2002: 220). För denna teori är det allmänna goda detsamma som gemenskapens goda. Kommunitaristernas argument bygger på att det är samhället som konstruerar individer och inte individer som konstruerar samhället. Detta sker genom en social ordning som innehåller en uppsättning lagar, normer och värdegrunder, som medborgarna uppfostras inom. Genom att de bekräftar detta genom sitt beteende, kommer de försäkra den fortsatta existensen av samhället och av varandra (van Steenberg: 1996: 41). Med andra ord, betyder de att upprepar dessa normer och de föreställningar om samhället som de har lärt sig för att samhället ska kunna fortsätta att verka. Van Steenberg menar att om det förekommer någon form av avvikelse kan detta ses

som ”korrupktion” och måste åtgärdas för att samhället ska återfå sin auktoritet och detta för att återgå till det framgångsrika samhällsidealet (van Steenberg: 1996: 41). Kymlicka kallar den kommunitaristiska staten för en perfektionist då denna rangordnar vad som är det goda och vad som är av mindre ”gott” (Kymlicka: 2002: 220). Ball och Dagger har en annan syn på detta, då de menar att medborgare kan ifrågasätta, kritisera och även förändra denna sociala samhällsordning. Däremot kommer deras utgångspunkt att utgå från de normer och värdegrunder som de har fostrats i, och med detta kommer de att kunna skilja mellan vad som är rätt och vad som är fel, för att agera för samhällets bästa (Ball & Dagger: 2002: 81f).

Som jag nämnde tidigare bygger denna teori på kulturell partikularism, därför måste, enligt Taylor, den kommunitaristiska staten officiellt erkänna kulturella gemenskaper, vare sig det rör sig om majoriteten eller minoriteten. Detta för att den kulturella gemenskap ska kunna behålla sina rättigheter och utvecklas, vilket sker genom att staten ger dessa grupper ett offentligt erkännande (Delanty: 2000: 56). Taylor menar vidare att det finns vissa regler och lagar som måste upphävas eller begränsas för vissa grupper. Dessa befogenheter skall endast tilldelas hotade kulturella grupper för att de ska kunna ha en möjlighet att överleva (Taylor: 1999: 61ff). Delanty menar att detta kan vara fallet, men det är fortfarande den dominerande gruppen med dess kulturella syn och norm som kommer att vara grunden för gemenskapen och samhället. Minoritetsgrupper kommer att tvingas till en viss grad att anpassa sig till den rådande normen (Delanty: 2000: 58).

3.4 Komparation av teorierna

Den liberala teorin bygger på individuell frihet, och det är staten som ska övervaka och skydda sina medborgare och deras egendom i samhället. Staten skall även tillgodose medborgarnas rättigheter, men även reglera deras skyldigheter. Ingen kan komma att bestämma vad som är bra för medborgaren då det är endast hon som vet vad som är bra för henne. Statens enda uppgift är att skydda medborgaren och hans privata sfär och egendom. Skyldigheten i denna teori ligger på staten, då det är den som ska försäkra henne med rättigheter. Skillnaden mellan denna teori och den republikanska är att inom den republikanska så betonar man mer på skyldigheten gentemot staten och inte tvärtom. Man betonar skyldigheten och ansvaret som man har gentemot staten. Deltagandet i det offentliga, genom att aktivt rösta, delta i diskussioner, kritiskt granska sina representanter, och framförallt sträva efter statens bästa och när detta sker kommer denna stat att vara den goda staten som försäkras medborgarna deras behov. Just tanken om att delta i diskussioner och åsiktsuttryckande återfinns i den liberala teorin. Mill menade att genom de fria diskussionerna kunde medborgaren komma fram till vad som är det goda för individen. Skillnaden ligger i att i den liberala som diskuterar individen för att förbättra sin egen situation, men inom republikanismen så strävar man efter att förbättra situationen för hela samhället. Republikanismens syn på att

medborgarskap inte bara är en status som man innehar, utan även ett medel av aktivt engagemang och deltagande för det allmänt goda. Genom deltagandet förverkligas man som medborgare. Den tredje teorin är den kommunitaristiska som teori bygger på att gemenskapen är den som uppfostrar medborgarna och genom att bidra och jobba för sin gemenskap kan det goda i samhället upplevas. Här betonas civilsamhället, människor är en del av grupper och det är dessa grupper ska accepteras och respekteras oavsett om de är majoritet eller minoritet. Likheten med den liberala teorin som finns även i denna, är nämligen statens vikt. Båda menar att staten är viktig för att medborgare ska kunna leva ett gott liv. Det är staten som ska se till att alla rättigheterna skall uppfyllas, men det är främst synen på vilka rättigheter som ska uppfyllas som skiljer dessa teorier åt. Den kommunitaristiska teorin tar avstånd från den liberala teorins syn på individen och hennes friheter och rättigheter. Man för en diskussion som säger att liberala teorin har försummat grupper och kulturer då den endast tar hänsyn till individen vilket har lett till alienation av medborgarna. Det finns en likhet här mellan den republikanska teorin och den kommunitaristiska och det är att båda söker det allmänna goda, men inom den republikanska teorin betonar man deltagandet i den offentliga sfären och genom detta kan det goda uppstå, vilket skiljer sig från kommunitarismen som betonar gruppen och samhället.

Både feminister och andra teoretiker har riktat kritik mot dessa teorier. Men eftersom jag inte har fastställt vilken medborgarskapsteori som är den rådande än, kan jag inte rikta någon form av kritik mot något medborgarskapsperspektiv. Det som däremot är av vikt för dessa teoretiker är rätten att inkluderas och erkännas, oavsett vilken medborgarskapsteori som kan komma att vara rådande. Efter fastställandet av konstitutionen och de element som framhävs, kommer jag att diskutera teorin som har varit den mest återkommande i konstitutionen och ta upp de teoretiker som förespråkar den och de förkastar den.

4 Analys av Iraks Konstitutionen

4.1 Republikanska medborgarskapsteorin

Den republikanska medborgarskapsföreställningen betonar vikten av medborgarens agerande i den offentliga sfären. Genom deltagandet kan medborgaren verkligen tillhöra samhället och gemenskapen och bli en del av det (Delanty: 2000: 67). Det är en skyldighet för alla medborgare och detta skapar medborgarens civila dygder. Kymlicka menar att enbart deltagande inte räcker, utan man måste kunna diskutera, debattera och framförallt granska hur representanterna sköter sina ämbeten för att det verkligen ska kunna kallas deltagande (2002: 288). Denna uppfattning saknas i konstitutionen. Det finns inga klara antydningar eller artiklar som betonar vikten av deltagandet eller skyldigheten av detta. I artikel 5 tas det upp att lagen är suverän och att folket är källan till lagens auktoritet och dess legitimitet och detta utövas genom direkta och fria val. Detta säger emellertid att deltagandet är av vikt, även om det inte betonas att det är en skyldighet som alla medborgare måste utöva. Genom att folket deltar i fria val kan de kontrollera vilka som kommer till makten, däremot säger det inte hur man granskar dessa representanter och hur man kan ifrågasätta och kritisera dem. I artikel 20 under frihets- och rättighetskapitel stadgar det att alla irakiska medborgare har rätten att delta i offentliga angelägenheter samt möjligheten att ställa upp i val. Men även här är det bara en rätt och inte en skyldighet såsom det föreskriver i den republikanska teorin om medborgarskap. Artikel 36 fastställer att staten garanterar yttrandefrihet, press och censurfrihet, rätten till församlingsfrihet och fredliga protester, men detta förutsätter att det som uttrycks inte stör den allmänna ordningen och framförallt ska det inte motsätta de moraliska värderingarna som råder. Detta innebär att man inte kan ifrågasätta kommande praxis överhuvudtaget, då detta kan ses som störande av allmänheten och framför allt icke-moraliskt. Deltagandet i det offentliga är alltså reglerat. Kymlicka även att deltagandet i politiska diskussioner, där man lyssnar till andra som uttrycker sina åsikter, är av vikt då detta enligt honom kan leda till att man kan ändra sina åsikter (2002: 288). Detta gör att den politiska sfären förblir levande och inte cementerar sig vid gammalmodiga föreställningar och uppfattningar i hur samhället bör se ut. Detta saknas här på grund av regleringen om vad som får yttras. Artikel 37 stadgar att alla medborgare har rätten att bilda och/eller tillhöra politiska organisationer/partier och att igen kan tvingas att bli medlem mot sin vilja, samt rätten att lämna partier/organisationen när man önskar utan hinder. Detta betyder, enligt artikel 37, att man har rätten att bilda en

uppfattning som inte behöver överensstämma med vad de rådande partier och allmänna uppfattningar förespråkar, men samtidigt får man inte glömma bort att artikel 36 förbjuder medborgare att bilda partier eller uppfattningar som strider mot den allmänna uppfattningen eller mot den rådande moralen. Vilket är motsägandefullt och gör att medborgarna i samhället kommer att cementera sig vid de uppfattningar och föreställningar som man har eftersom det inte går att ifrågasätta sätta dem.

4.2 Liberala medborgarskapsteorin

Den liberala medborgarskapsteorin bygger på att alla medborgare är lika och indelningar såsom kön, religion etnicitet osv. är av irrelevans. Detta kan man spåra i många artiklar i den irakiska konstitutionen. I artikel 14 står det explicit att alla irakier är lika inför lagen utan diskriminering på grund av kön, etnicitet, religiös tillhörighet, åsikt eller ekonomisk status. Detta menar Yuval-Davis är den viktigaste och det mest fundamentala inom den liberala medborgarskapsteorin, nämligen principen om total jämlikhet (2005: 70). När det gäller medborgarskapet som sådant, har det alltid varit så att ett nyfött barn ”ärver” sin faders medborgarskap, men artikel 18 stadgar att medborgarskapet ges antingen till dem som är födda i Irak eller att ena föräldern har irakiskt medborgarskap. D.v.s. att även kvinnor kan ”ge” vidare sitt medborgarskap till barnet, vilket aldrig tidigare har hänt. Detta är tydliga tecken på att konstitutionen ser alla som lika och behandlar dem efter denna princip. Artikel 16 stadgar att varje irakisk medborgare har en lika möjlighet att förverkliga sina mål och staten ska garantera att detta åstadkoms. Man betonar genom hela konstitutionen att alla irakiska medborgare är lika och bör behandlas lika oavsett tillhörighet. I artikel 7 poängterar man att entiteter och grupper som motsätter sig sådant tänkande är förbjudna. Detta, menar konstitutionen, leder till dividering av samhället och att rasism och etnisk rensning uppstår. Dessa grupper får varken ställa upp eller delta val.

Det man vill säga här är att Irak må vara ett land med många religioner och etniciteter, men alla är lika och behandlas som sådant inför lagen. Samtidigt som detta gäller så understryker konstitutionen i artiklarna 1-3 landets religiösa och etniska tillhörighet. Konstitutionen betonar landets muslimska identitet och att islam är källan för lagstiftningen och att inga lagar kan komma att utfärdas som står i kontrast mot islam. Detta kan ses som motsägandefullt, eftersom konstitutionen å ena sidan förespråkar tanken om total jämlikhet mellan religionerna och man förbjuder grupper som förespråkar dividering i samhället baserat på bland annat etnicitet och religion. Samtidigt betonar konstitutionen islams vikt och dess värdegrunder som lagstiftare. En annan motsättning i konstitutionen gäller medborgarskapet. I artikel 17 paragraf 3b fastställs det att det irakiska medborgarskapet kan fråntas neutrala medborgare, om dessa medborgare

bryter mot lagen. Vad man menar med neutrala vet jag inte och jag kommer inte heller spekulera kring dess innebörd, men det man menar att medborgarskapet inte är permanent och den neutrala medborgaren riskerar att bli statslös.

Tanken om yttrande och åsiktsfrihet är en premis som Mill och andra liberala teoretiker värnar om och anser vara av vikt för att ett samhälle ska kunna ses som liberalt. Mill menar att detta är två fundamentala premisser, då en åsikt är en personlig egendom måste försvara. Han menar att ingen har rätten att ändra en individs åsikt, då det är endast han som vet vad som är det bästa för sig själv (1998: 23ff). Detta hittas i artikel 41 som stadgar att varje medborgare har rätten att bilda sina åsikter. Den andra premissen är rätten till yttrandefrihet, här menar Mill att ingen kan tysta den då den är en åsikt i form av tal. Den fria åsikten måste höras och utövas i olika diskussioner och forum och måste uppmuntras för att medborgarna ska kunna utväxla sina åsikter. Genom detta kan de även ändra sina åsikter (1998: 45f). I artikel 36 stadgas det att alla medborgare har rätten till yttrandefrihet, bildandet av församlingar och tryckfrihet, men det förutsätter att det som yttras och publiceras inte stör den allmänna ordningen eller är moraliskt förkastligt. Detta går emot liberalismens föreställning om åsiktsfrihet, som förutsätter att ingen kan tvingas på en uppfattning som man inte delar. Om man har åsikter som skiljer sig från det allmänna eller om de anses vara av många som moraliskt förkastliga, betyder det inte att de ska tystas. Man har fortfarande rätten att yttra dem och försöka ändra på de på föreställningar för att kunna gagna sig själv. Eftersom den liberala medborgarskapsteorin bygger på att det är individen som står i centrum och det är samhällets uppgift är att skapa de förutsättningar som gynnar individen.

Den neoliberal skolan som förespråkar den ”passiva” staten menar att samhälle måste försvara medborgarnas rätt till att ha en privat sfär utan någon form av inblandning från staten och det samma gäller medborgarens privata egendom. Statens är en ”nattvaktare” vars enda uppgift är att försvara dessa rättigheter, samt se till att ingen överträder dem. Staten är ett ”nödvändigt ont” (Ball & Dagger: 2002: 71). I artikel 15 stadgar konstitutionen just detta, medborgarens rätt till liv i säkerhet och frihet och detta skyddas och försvaras av staten. Och artikel 23 säger att varje person har rätt till privat egendom och ägaren har rätt att utnyttja egendomen som så han önskar inom lagens gränser. Vidare står det att egendom inte kan fräntas, men i underrubriken betonar man, att om staten finner den privata egendomen vara av nytta för allmänheten, kan denna egendom fräntas och ägaren kommer att ersättas för sin förlust. Om en person exempelvis äger marker i Anbar provinsen och man upptäcker att dessa marker är rika på olja, så kommer dessa marker att beslagtas, personen i fråga kommer att få en rimlig ersättning, men han kan inte själv utvinna oljan, då denna är nationaliserad och staten är den ända ägaren. Denna artikel må vara liberal vad gäller äganderätten, men bara det att staten kan komma och beslagta medborgarens privata egendom gör att artikeln inte längre kan betraktas som en liberal sådan, eftersom den privata egendomen är privat så länge den är oviktig för staten.

Den skola inom liberalismen som gärna ser staten ta en ”aktiv” roll är den välfärdsliberala. Staten har en central roll i att försörja och värna om samhällets medborgare som är utsatta. Staten har i uppgift att etablera skolor, sjukhus, hjälpa fattiga och utslagna i samhället (Ball & Dagger: 2002: 73). Detta kan man finna i flera artiklar i konstitutioner. Den fastställer att staten skall garantera social och sjukförsäkringar för att alla ska kunna ha rätt till respektabelt och ärofyllt liv. Staten skall bygga skolor och universitet, sjukhus, bostäder för de hemlösa och arbeta för att utplåna analfabetism och framförallt ta hand om de medborgare som är handikappade och de som behöver extra stöd. Allt detta faller i linje med den välfärdsliberala teorin. Den andra premisen inom denna skola, är att staten skall reglera arbetsmarkanden och reglera arbetsformer för arbetarnas skull. Genom den statliga hjälpen kan de fattiga medborgarna i samhället bli fria (Ball & Dagger: 2002: 73). Även detta kan man finna i konstitutionen. Artiklarna 22 och 25 fastställer att arbete är en rättighet för alla medborgare och att staten skall garantera en reformering av ekonomin för att uppnå en modern standard i alla områden och samtidigt utveckla den privata sektorn. Vidare fastställer den att staten kommer att reglera relationen mellan arbetarna och arbetsgivarna så att social rättvisa skall råda. Allt detta tyder på att dessa delar av konstitutionen har en form av välfärdsliberal syn på hur samhället och markanden skall vara.

Skyldigheter som både Mill och Delanty menar är viktiga och måste finnas i ett liberalt samhälle, för att den ska kunna fungera är skatter, då de används som medel för att skydda den privata egendomen, värnplikten för försvarandet av landet vid ett fientligt angrepp, men även avgifter som går till utbildningen, äldreomsorgen och olika former av försäkringar (Mill: 1998: 83; jr Delanty: 2000: 41). Artikel 9 fastställer skyldigheten till värnplikten, men däremot står det inte vilka som kommer att bli uttagna, och om det är enbart män eller om kvinnor kan delta. Artikel 28 stadgar att skatter kommer att tas men det kommer att regleras av lagen, samtidigt står det i underrubriken att medborgare med låginkomst kommer att dispensereras från att betala skatt för att de ska kunna upprätthålla ett existensminimum.

4.3 Kommunitaristiska medborgarskapsteorin

Kommunitarism lokaliseras i det civila samhället och till den samhälleliga gemenskapen. Staten är grunden för gemenskapen och det är den som fostrar individen Kymlicka menar att kommunitarismens avfärdande av liberalismen bygger på dess syn på individualism. I stället menar han att inom den kommunitaristiska teorin, betonas betydelsen av medlemskapet i en gemenskap och vikten av gemenskapen (2002: 212). Genom att bara läsa förorden i konstitutionen, kan man tydligt se hur gemenskapens betydelse betonas.

*We the sons of Mesopotamia, land of the prophets, resting place of the holy imams,
the leaders of civilization and the creators of the alphabet, the cradle of arithmetic:*

on our land, the first law put in place by mankind was written; in our nation, the most noble era of justice in the politics of nations was laid down; on our soil, the followers of the prophet and the saints prayed, the philosophers and the scientists theorised and the writers and poets created (Irakiska Konstitutionen: 2005)

Man refererar till en guldålder, som har skapat nationen och folket. I artikel 12 stadgar konstitutionen att flaggan, emblem och nationalsången kommer att symbolisera alla Iraks medborgare. Vilket betyder att man sätter gruppen i fokus och oavsett vilka tillhörigheter dessa olika grupper har, så kommer de nu att tillhöra en ny gemenskap nämligen Irak. Detta är tydliga inslag av kommunitarismens teori, där man bekräftar grupperna och kulturerna i samhället.

Medborgare har rättigheter så som religionsfrihet, sexualitet, yttrandefrihet, åsiktsuppfattning osv. och framförallt är alla lika inför lagen. Man har även rätten till ägandet av privategendom såsom artikel 23 föreskriver. Dessa egendomar är skyddade av staten. I paragrafen under står det att staten kan frånta egendomar om man finner att de kan vara för allmänhetens bästa. Den kommunitaristiska teorin kom som en motreaktion till liberalismens individcentrerade uppfattning, där man betonar att ingen individ kan leva ett gott liv på egenhand utan behöver en gemenskap för att kunna förverkliga sig själv (Kymlicka: 2002: 212; van Steenbergen: 1996: 41). Därför kan beslagtagandet av den privata egendomen ses som en handlig för samhällets bästa. I mitt tidigare exempel om en individ som ägde marker som var rika på olja, kan beslagtagandet av dessa marker leda till att staten bringar in pengar som i sin tur kommer tillbaka i form av skolor, sjukhus osv. Enligt den kommunitaristiska teorin måste rättigheter balanseras med ansvar och skyldigheten gentemot staten. Den ända gången som ordet skyldighet nämns i konstitutionen är i artikel 27. Den föreskriver att samhälliga egendomar är heliga och det är medborgarens skyldighet att skydda för varje medborgare, då dessa använts av alla och för alla. I engelska översättningen av konstitutionen står det offentliga egendomar, men i den arabiska står det samhälliga. Dessa två ord betyder mer eller mindre samma sak. Men då jag försöker analysera konstitutionen utifrån medborgarskapsteorierna kan dessa ord betyda mer. Hade det vara offentligt, så skulle det innebära att artikeln har en mer republikansk framtoning, i och med teorins betoning av det offentliga och värnandet om det. Men eftersom det står samhälliga så kommer den i fas med den kommunitaristiska teorin.

Tanken inom denna teori är att staten ska en aktiv roll i att ”skapa” sina medborgare, och därmed motsätter man en neutral stat såsom man förespråkar inom den neoliberal skolan. Argumenten som denna teori för är att det är samhället som konstruerar medborgaren och detta sker genom socialisering (jfr Kymlicka: 2002: 220; van Steenbergen: 1996: 41). Det är genom utbildning och uppfostran som medborgaren först kommer i kontakt med samhället. Artikel 34 stadgar att utbildningen är en viktig faktor för samhällets utveckling, den är obligatorisk och den skall kontrolleras och garanteras av staten. Vidare står det att privata personer och institut kan driva privata skolor, men dessa måste regleras av

staten. Artikel 29 stadgar att familjen är samhällets grund och statens roll att bevara denna grund genom ett aktivt deltagande i den.

I den kommunitaristiska teorin är det viktigt att betona den kulturella partikularismen och enligt Taylor måste staten offentligt erkänna de olika kulturella gemenskaperna som finns i samhället för att dessa grupper ska kunna utöva sina fulla rättigheter (Delanty: 2000: 56). Detta fastställs i konstitutionen i flera artiklar. Man har erkänt alla minoritetsgrupper och framförallt kurderna, den föreskriver att Irak är ett land med många religioner och sekter och man ger dem rätten att utöva sina traditioner och religiösa ceremonier. Vidare har konstitutionen fastställt att arabiska och kurdiska är de offentliga språken som skall undervisas i skolorna, men stadgar även rätten till att undervisa andra språk som talas i olika delar av Irak såsom turkmenska och assyriska så att dessa språk och grupper kan fortsätta att existera. Detta är det Taylor menar med att man ger vissa grupper exklusiva befogenheter (1999: 107). I artikel 43 står det att staten är mån om att stärka rollen av civilsamhällets grupper och stödja dem att utvecklas och det är framför allt Iraks klaner som staten kommer att stödja för dess fortlevnad. I en artikel skriven och undertecknad av alla irakiska kvinnogrupper, kräver man att artikel 43 bör strykas från konstitutionen. De menar att klantänkandet kommer att underminera kvinnosituationen. Inom klanen förekommer hedersmord, könsstympning, tvångsgiftermål osv. De menar att klaner har uråldriga traditioner som behandlar kvinnan som slav. Ett exempel som de har upp är fiddwa (förlikning), om en man dödar en från en annan klan, finns det endast två förlikningsmöjligheter. Antigen genom blod där man dödar den som är ansvarig eller, och det är detta som kvinnoorganisationerna menar som är det fruktansvärda som kvinnor inom klanen kan hamna i, att man ger den andra klanen en kvinna. När hon väl kommer dit har hon inga rättigheter all (Azzaman: 2006).

Trots att konstitutionen respekterar och erkänner dessa undergrupper som finns i samhället, men normen bestäms av den dominerande gruppen i samhället och det skall eftersträvas för att uppnå det allmänna goda. Detta speglar sig tydligt i konstitutionen, dels genom att det är islam som är källan till författningen, men även genom betoningen i konstitutionen som garanterar den muslimska identiteten, shiiternas rätt att utöva Husseiniya, en rit som bygger på självplågeri för att minnas Imam Alis död, och till sist statens beskydd av de shiitiska helgsmålen. Dessa är tydliga inslag som tyder på att shiiterna är den dominerande gruppen och att det är deras normer som måste efterlevas. Kymlicka kallar det för perfektionism, då det är staten som rangordnar vad som är gott för samhället (2002: 220). Van Steenbergem menar att en medborgare med en åsikt som skiljer från normen är korruption och måste motverkas för att stabilisera ordningen (1996: 41). I artikel 36 fastställs det att staten garanterar alla medborgare rätten att uttrycka sig, publicera och friheten att bilda opinion, så länge det inte strider mot den allmänna ordningen och moralen i samhället. Detta betyder att staten vet och kan skilja mellan som är ”gott” och ”ont” för samhället.

4.4 Diskussion av analysens resultat

Den irakiska konstitutionen må ha inslag av den republikanska medborgarskapsteorin, så som rätten till offentligt deltagande, rätten att ställa upp i valen, men dessa inslag är väldigt få och sporadiska. Att påstå att konstitutionen är influerad av den republikanska teorin är felaktigt, då den saknar den mest vitala aspekten av teorin nämligen skyldigheten att delta i den offentliga politiken och även vid deltagandet kan medborgaren inte yttra eller diskutera det hon verkligen vill. Detta kan uppfattas, om avvikande, som störande av allmänheten eller moraliskt förkastligt. Denna begränsning pacificerar henne och leder till politisk och offentlig alienation. Rätten till att delta är inte det samma som skyldigheten och därmed kan jag med god säkerhet påstå att konstitutionen inte är influerad av den republikanska medborgarskapsteorin.

Det finns många artiklar i konstitutionen som har influerats av den liberala medborgarskapsteorin. Tanken om att alla medborgare är lika inför lagen oavsett kön, religion, etnicitet eller andra indelningar. Alla medborgare har yttrande och åsiktsfrihet. Medborgare kan ställa upp i fria val. Staten värnar om medborgaren och hans rättigheter som frihet och egendom. Utbildning, försörjning och social välfärd för medborgarna är en statlig angelägenhet och garanteras utav den. Allt detta tyder på att det finns liberala influenser i konstitutionen. Det finns även andra inslag i konstitutionen som motsäger just den föreställningen. Att alla är lika inför lagen har fastställts, men islam är källan för konstitutionen. Redan vid den första artikeln går konstitutionen emot föreställningen om individuell frihet. Det är islam som är normen och individen måste anpassa sig efter det. En annan artikel hindrar medborgaren att fritt uttrycka sig om det är moraliskt förkastligt eller störande av allmänheten. När det gäller den privata egendomen så är den privat så länge den inte är av intresse för staten, med andra ord så förvaltar man sin egendom tills det att staten kommer och tar den, och det samma gäller medborgarskapet som kan fråntas neutrala medborgare. Jag anser att de inslag som går emot den liberala föreställningen väger tyngre, trots att välfärdsliberalism betonas i konstitutionen. Som jag skrev i teoridelen, råder det en splittring bland de liberala teoretikerna i hur stor roll staten bör ha, men detta förutsätter att staten inte går emot de mest fundamentala principerna inom teorin som alla teoretiker är överens om, vilket som jag har bevistat att det förekommer i konstitutionen. Därmed anser jag att den irakiska konstitutionen i mindre utsträckning är influerad av den liberala medborgarskapsteorin.

Genom hela konstitutionen genomsyras tanken om grupptillhörighet och förhållandet till samhället och staten. Det är samhället som är huvudförsörjaren för sina medborgare, trots att det finns inslag av individcentrering, såsom äganderätten, rätten till åsikts- och yttrandefrihet och andra inslag som är typiska inom den liberala teorin och dess syn på medborgarskap, så finner jag att det inte kan väga upp mot de kommunitaristiska inslagen som är de dominerande. Jag finner att den kommunitaristiska teorin är i större utsträckning den rådande och

den dominerande i den irakiska konstitutionen. I nästa avsnitt kommer jag att diskutera den kommunitaristiska teorin för att undersöka hur den kan komma att påverka kvinnsituationen.

5 Den rådande medborgarskapsteorin

Det centrala med medborgarskapsteorierna är att de förutsätter att medborgarskapet helt enkelt är ett uttryck för självständiga individer och medborgare. Och att begreppet har skapats utifrån ett homogent samhällsideal. För vissa teoretiker är gruppskillnaderna en utgångspunkt och därför kan det inte finnas någon enhetlig gemenskap utan istället en mångfald av kulturella former. En av dessa teoretiker är Young, hon försvarar nödvändigheten av grupprättigheter och ett heterogent samhälle. Detta kan vara en möjlighet för grupper att hävda sin självständighet gentemot den dominerande uppfattningen. Hon menar att i den moderna medborgarskapsföreställningen, som betonar universellt medborgarskap, har alla medborgarna oavsett socialställning, grupptillhörighet, maktposition osv. lika status i den politiska sfären. Förutom detta, menar Young, så finns det även två generella föreställningar som förlänger tanken till alla medborgare. Den första innebär att man betonar det allmänna och inte det partikulära och i den andra föreställningen, lagar och regler är blinda inför individer och gruppskillnader. Detta leder enligt Young till förbiseende och försummelse av det individuella och det olika. Istället behöver staten en heterogen offentlighet och ett gruppdifferentierat medborgarskap. Där skillnaderna accepteras och erkänns i det offentliga och att de inte kan komma att reduceras (Young: 1989: 250ff).

Hon för en kommunitaristisk linje såsom Taylor förespråkar. Den kommunitaristiska staten måste officiellt erkänna alla kulturella gemenskaper, vare sig det rör sig om majoriteten eller minoriteten och för att denna kulturella gemenskap ska kunna behålla sina rättigheter och utvecklas (Delanty: 2000: 56). Taylor menar vidare att det finns vissa lagar och regler måste upphävas eller begränsas för vissa grupper. Dessa befogenheter skall tilldelas endast hotade kulturella grupper för att de ska kunna ha en möjlighet att överleva (Taylor: 1999: 61ff). Delanty menar att detta kan vara fallet, men att det är fortfarande den dominerande gruppen med dess kulturella syn och norm som kommer att vara grunden för gemenskapen, och minoritetsgrupper tvingas till en viss grad att anpassa sig till den rådande normen (Delanty: 2000: 58). Medborgarskap i ett starkt samhälle är alltså inte helt volontär eller en fråga om ett val, utan snarare bunden samman om en myt av ett gemensamt öde. Yuval-Davis ställer sig frågande till detta och undrar vad som händer med de medlemmar som inte kan eller inte vill bli fullständiga medlemmar av den rådande samhällsnormen. Hon menar att i dagens samhälle finns det immigranter, flyktingar, minoriteter och urbefolkningar som inte är en del av de hegemoniska samhällena de lever i (Yuval-Davis: 2005: 71). Evans menar att det finns medborgare som antingen helt eller delvis lever i ett samhälle som han kallar för "the marginal matrix of society". Ett

samhälle där medborgare, trots att de delar samma myt om ett gemensamt samhällsursprung, inte delar de grundläggande värderingar med majoriteten när det gäller sexualitet, religion och andra värderingar vilket gör att de inte blir en del av samhället (Evans i Yuval-Davis: 2005: 71). Peleds lösning till detta bygger på skapandet av ett medborgarskapssystem som är uppdelat i två skikt. Ett skikt för fullständiga medlemmar i ett starkt samhälle för de som kan bli inkluderade och ett skikt för de övrig som inte delar de rådande värderingar. Detta skikt kommer att vara likt det liberala, där deras mest essentiella rättigheter kommer att tillgodoses, men de kommer inte att kunna dela på det allmänna goda (Peled i Yuval-Davis: 2005: 71). Yuval-Davis tycker att denna lösning är otillfredsställande både politiskt och teoretiskt. När det gäller det förstnämnda, så kommer det att skapa diskriminering och rasdiversifiering av medborgarna, då de står utanför den politiska och offentliga arenan och är oförmögna att ändra sin situation. Teoretisk otillfredsställande på grund av att den kommer att dela in befolkningen i två homogena grupper, de som är inne och de som är utanför, utan att ta hänsyn till andra dimensioner av socialdiversifiering och sociala positioner, som genus, etnicitet, klass osv. (Yuval-Davis: 2005: 72). Young menar, för att kunna förbättra medborgarskapet måste vi ta gruppidentiteter på allvar, eftersom dessa grupper består av individer. Vidare menar hon att dessa grupper är så varierande att ingen som inte är av gruppen kan förstå gruppens förtryck eller kan besluta åt dem. Om medborgarskapet ska vara helt inkluderande måste samhället erkänna dessa grupper och ge dem inträde för att delta vid beslutsfattningen (Young i Faulks: 2000: 86).

Bauman som har en mer liberal framtoning riktar sin kritik mot kommunitarismen och menar, att denna samhällsideal begränsar den individuella friheten och de olika livsuppfattningar som finns inom gruppen då de går emot den allmänna föreställningen (Bauman i Sim: 2000: 26). Det finns en oro som delas av många teoretiker. De menar att, genom erkännandet av alla grupper som finns i samhället kan det leda till kulturell essentialism. Eftersom det finns så många grupper som är missgynnade, men är inte tydligt identifierade och en placering av dessa grupper i rättsliga kategorier skulle innebära att man låser fast deras identiteter i givna konstruktioner (Delanty: 2000: 84). Okin för en diskussion kring huruvida erkännandet av grupperna är positivt för kvinnorna. Hon menar att de flesta kulturerna är fyllda med föreställningar om kvinnans position i samhället och gruppen. Där makt och erkännandet av kvinnan ligger hos den manliga populationen i gruppen. Hur kan då detta ge kvinnan en ett erkännande i samhället om hon inte har det i gruppen och kulturen. Hon menar att dessa förhållanden ibland kan vara antifeministiska och att betona gruppens rättigheter kommer att försämra kvinnans situation i samhället (Okin: 1999: 12ff). Slaughter som har studerat umman, menar att muslimer som grupp (inte som religion) saknar tanken om individuallitet och autonom existens. Muslimer ses som en grupp som inte kan bryta sig loss från de sociala krafterna som motverkar individuell frihet. Hon

menar att den intensiva fokusering på lagen som baserar sig på koranen och ahadith (Profetens agerande och sägner) är ett uttryck för umma² (gemenskapen). Vidare menar hon att denna föreställning ersätter och suddar ut gränserna om gemensam identitet med familj, klan eller nation (Slaughter i Lea: 2005: 40). Det finns inga implikationer genom hela texten om att islam som religion förtrycker kvinnan eller övriga trosbekännare, utan det hon vill betona är att ”medlemmar” av den muslimska umman är ”frysta” i denna föreställning. Vilket kan liknas med den kommunitaristiska gruppöreställningen, att det är gruppen som gör en stark. Detta omöjliggör brytandet från gruppens normer och gör att irakiska kvinnor kommer att cementeras fast i sitt tillstånd.

Arneil menar att det har skapats ett dilemma för många teoretiker men främst de feministiska. På ena sidan har vi de som försvara grupprättigheterna och förespråkar ett samhälle som är diversifierad där alla grupper kan erkännas och få sina rättigheter, men å andra sidan har vi de teoretiker, som är rädda för att detta heterogena samhälle kommer att frysa fast grupper, bland annat även kvinnogrupper, i ett fack. I och med frysningen kan kvinnan i gruppen, som i många fall, behålla sin lägre position jämfört med mannen i gruppen (1999: 147ff). En lösning till detta kan vara Listers ”differentierad universalism”. Lister menar att om stat som erkänner olika gruppidentiteter ska undvika att essentialisera olika grupper och kulturer, krävs det att staten för en politik med ett bredare engagemang i att integrera marginaliserade grupper i samhället. En politik som är inriktad på både olikhet och solidaritet. Med olikhet menar Lister att det krävs en icke-essentialistisk föreställning från statens sida. Staten måste förstå att grupper består av många olika flytande identiteter som återspeglas i den mångfaldiga differentieringen i grupper. Det hon menar är att staten inte bör frysa in grupperna, eftersom grupperna i sig består av många olika medlemmar. Dessa medlemmar skiljer sig från gruppen, vad gäller kön, socialstatus, sexualitet osv. men de är fortfarande en del av gruppen. Rorty för samma diskussion och menar att gruppen och kulturen endast kan fortsätta att existera om målen och normerna för dessa grupper är vaga och tvetydiga. Genom detta kan medlemmarna tolka dessa föreställningar på egenhand utan press för en gemensam konsensus (1994: 61). Med Solidaritet menar Lister, så handlar det om skapa stödjande band mellan olika grupper så att de kan förverkliga sina olika mål. Grupper samarbetar gemensamt för att få sina röster hörda (jfr Lister: 1997: 166f; Delanty: 2000: 84f). Olika kvinnoorganisationer måste samarbeta för att de ska kunna bli hörda och att deras behov och önskemål ska uppnås. Detta resonemang är väldigt likt det Yuval-Davis kallar för ”Transversal politics”. Begreppet är ett alternativ till universalism och relativism, och belyser, det som även Lister skriver om, olikheterna. Eftersom alla som är en del av gruppen är olika, kan man endast delta i verksamheten genom att representera sig själv och inte som representant för den grupp man tillhör. Aktörerna tar ställning i linje med sina egna erfarenheter och

² För en grundlig redogörelse se Al Faruqi 2005

värderingar. I och med detta accepterar man att lika värderingar kan finnas inom olika positioner, kategorier och. En annan viktig förutsättning för ”Transversal politics” är att det förekommer dialog mellan grupperna. Istället för fixerade positioner, kan dialogen medföra att positioner kan ändras och samförstånd kan nås (Yuval-Davis 1997: 125ff). Detta är det samma som Lister menar med solidaritet, samarbete för att höras. Delanty menar att solidaritet och olikhet måste kompletteras med en tredje dimension, dialogengagemang. Detta tycker han saknas hos många feministiska teoretiker. Man bör betona på kommunikationsprocessen än på resultatet som ges av kommunikationen (Delanty: 2000:84).

6 Avslutande betraktelser och diskussion

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka vilken inverkan den nya irakiska konstitutionen kommer att påverka kvinnan. Genom att göra en textanalys på konstitutionen och användandet av tre medborgarskapsteorier, liberala, republikanska och kommunitaristiska, för att komma fram till vilka element som konstitutionen är influerad av i de olika teorierna. Analysen resultat visade att den kommunitaristiska teorin är den dominerande och det är dess föreställningar som konstitutionen betonar och lyfter fram. Efter fastställandet av konstitutionen, diskuterade jag vilken inverkan den kommunitaristiska teorin har på kvinnosituationen. Kommunitarismen må ha sina fördelar med att man betonar grupprättigheter och ger utrymme för dessa grupper att verka i det offentliga, men framförallt erkännandet som är det viktigaste för många minoritetsgrupper. Det finns dock två sidor av varje mynt. Gruppen som erkänns har kanske en gruppdynamik som ger lite utrymme för kvinnorna att utöva sina rättigheter eller att de inte ses som lika för att få ett erkännande. Som jag har bevisat genomsyras konstitutionen av islam, vilket är förståeligt eftersom Irak är ett muslimskt land. Hade man undersökt ett västeuropeiskt land hade man säkert funnit många kristna inslag. Kritiken som riktas mot islam bygger inte på religionen i sig, utan snarare synen på umma och tillhörigheten till den.

Som ”organisation” är den patriarkal och detta ger ett väldigt lite utrymme för kvinnan att påverka sin situation, dels för att det förespråkas i ummas lagar (sharia) vissa företeelser som låser in kvinnan i ett fack, men det även att det saknas religiösa ledare som är kvinnor som kan betona kvinnornas behov och krav i gruppen/umman gör att kvinnan ligger i en beroende ställning till mannen. Det är dock inte bara umman som har en negativ inverkan på irakiska kvinnan, klantänkandet är en annan svårighet för kvinnan. Artikel 43 som jag analyserade stadgar att staten värnar och syftar till att främja de irakiska klanerna, men kritiken som har kommit från alla irakiska kvinnoorganisationer betonar att klantänkandet är farligt. Jag håller med Okin, där hon menar att de flesta kulturerna och samhällen har en klar föreställning om kvinnans position i gruppen, men den verkliga makten ligger hos den manliga populationen av gruppen. Därför menar hon att det kan vara i vissa fall antifeministiskt att ge vissa grupper erkännandet och acceptans. Taylor som skiljer sig från Okin menar att i vissa fall bör staten ge understöd och dispens för grupper och kulturer som riskerar att försummas eller dö ut. Jag delar inte Taylor homogena syn på gruppen utan anser att grupperna är heterogena, då de består av många olika individer men även av undergrupper som framförallt består av kvinnogrupper. Det är kvinnogrupperna

inom den stora gruppen som jag anser att staten bör understödja. Jag menar dock inte att den irakiska kvinnan kommer att dö ut, men däremot tror jag att hon kan försummas. Genom att stödja och erkänna dessa kvinnogrupper som finns inom grupperna riskerar de inte att "frysas" in och essentialiseras så som många teoretiker fruktar. Och genom att olika kvinnogrupper från olika kulturer och gemenskaper samarbetar för att uppnå samma mål kommer de kunna förändra sin situation, vilket leder till att den irakiska kvinnan verkligen bli fri och ses som en jämlike.

Vidare studier kring umman skulle kunna vara av intresse, då detta ger oss en större överblick i hur muslimska grupper fungerar. Umman är en samhällsföreställning som delas av många muslimer världen över och inte bara i mellanöstern. Genom att förstå gruppens dynamik kan man finna kvinnans roll och därmed finna de element som hindrar henne från att verkligen bli fri. Men samtidigt är det viktigt att se på detta med andra glasögon. Vi i väst har våra föreställningar om vad som är rätt och fel. Detta kan vara svårt för oss att acceptera, därför bör man undersöka med objektivitet och förståelse. Dessa seder och traditioner har varit normen i flera århundraden och man kan inte bara riva muren och tro att en förändring kommer att ske över en natt. Slutligen vill jag avsluta mitt arbete med att citera mamma:

The antiquated idea that women are inferior to men needs to be abolished if we are to grow as a species.

Ferial Ayoub

7 Referenser

Böcker

Arneil, Barbra. 1999. *Politics & Feminism*. Massachusetts. Blackwell Publisher

Ball, Terence & **Dagger**, Richard. 2002. *Political Ideologies and the Democratic Ideal*. New York. Longman, cop. 4th

Delanty, Gerard. 2000. *Medborgarskap i Globaliseringens Tid*. Sweden: Open University Press.

Esaiasson, Peter. 2002. *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm. Norstedts juridik

Faulks, Keith. 2000. *Citizenship*. New York: Routledge.

Habermas, Jürgen. "Kampen för ömsesidig erkännandet i den demokratiska rättsstaten" i Taylor, Charles et al 1999. *Det Multikulturella Samhället och Erkännandets Politik*. Uddevalla. Daidalos

Kymlicka, Will. 2002. *Contemporary Political Philosophy: An Introduction*. New York: Oxford University Press 2nd

Lister, Ruth. 1997. *Citizenship: Feminist Perspectives*. Hong Kong: MacMillan.

Mill, John Stuart. 1999. *Om Frihet*. Lund. Natur och Kultur.

Miller, David. 2000. *Citizenship and National Identity*. USA: Blackwell.

Nozick, Robert. 1986. *Anarki, Stat och Utopi*. Stockholm, Bonnier

Okin, Susan Moller. "Is Multiculturalism Bad for Women?" I Okin et al 1999. *Is Multiculturalism Bad for Women?* Princeton, New Jersey: Princeton University Press

Petersson, Olof, Anders **Westholm** & Göran **Blomberg**. 1993. *Medborgarnas Makt*. Helsingborg. Carlsson

Rawls, John. 2005. *A Theory of Justice*. Cambridge, Harvard University Press

Sim, Birte. 2000. *Gender and citizenship: Politics and Agency in France, Britain and Denmark*. Cambridge. Cambridge University Press

Van Steenbergen, Bart (ed.). 1996. *The Condition of Citizenship*. London: Sage Publications

Yuval-Davis, Nira. 1997. *Gender & Nation*. London: Sage Publications

Artiklar

Azzman. 2006. Nissa fi al-Irak. *Garidadt Al-Azzaman*. Issue 2390.

Al-Faruqi, Maysam J. 2005. "Umma: The Orientalists And The Qur'anic Concept Of Identity". Sid 1-34. *Journal of Islamic Studies*. Vol 16. Oxford University Press

Anonymous, 2006. "Democracy in Iraq: Representation Through Ratification". Sid 1201- 1222. *Harvard Law Review*. Vol 119. Provider Proquest

Coleman, Isobel. 2006. "Women, Islam, and the New Iraq". Sid 24- 38. *Foreign Affairs*. Vol 85. Provider JSTOR

Hadenius, Axel. Våren 2004. "Islam och Demokrati: Finns Det Ett Negativt Samband." Sid 39- 47. *Internationella studier*. Vol 1. Utrikespolitiska Institutet.

Hamilton, Henry. 1951. Recension på Marshall, T. H "Citizenship and Social Class". Sid 80-82. *The British Journal of Sociology*. Vol 2. Routledge and Kegan Paul Ltd

Hanasz, Waldemar. 2006. "Toward Global Republican Citizenship". Sid 282-302. *Social philosophy and policy*. Vol 23. Cambridge University Press

Lea, David. 2005. "Communitarianism vs. Individual Rights in the West and the Islamic World". Sid 36- 48. *Middle East Policy*. Vol 2. Blackwell Publishing

Rorty, Amelie Oksenberg. "The Hidden Politics of Cultural Identification". Sid 152- 166. *Political Theory*. Vol 22. Sage Publications

Young, Iris Marion. 1989. "Polity and Group Difference: A Critique of the Ideal of Universal Citizenship". Sid 250- 274. *Ethics*. Vol 99. University of Chicago Press.

Internet

Irakiska Konstitutionen

http://news.bbc.co.uk/1/shared/bsp/hi/pdfs/24_08_05_constit.pdf

http://www.iraqfoundation.org/projects/constitution/arabicconstitution_unsept1505.doc

Niqash

<http://www.niqash.org/content.php?contentTypeID=94&id=672&lang=2>

<http://www.niqash.org/content.php?contentTypeID=91&id=477>

Artikel som kommer från den nedlagda hemsidan www.iraqiconstitution.org

Al- Ani, Adel Haq. Maj 2005. "Constitution Bildning in Iraq".

<http://www.usip.org/pubs/specialreports/sr132.html>

Privatpersoner

Ayoub, Ferial. Min mamma